

РЕСПУБЛИКАНЫҢ КҮШ-АЖЫЛЧЫ БАЗЫМАРЫ

1976 чылда Тыва АССР-ниң Күрүнэ планының күүселдезиниң түңнелдериниң дугайында
Тыва АССР-ниң Статистика эргелелиниң дыңнады

Тыва АССР-ниң ажилчи чоннары СЭКП-ниң XXV съездинде шайтылганы амдырлага челишкениң күүселде, бүдүрүлгени ажилчы болгаш ажилчи планнарды белдери доом, 1976 чылдың улус ажил-агый планын челишкениң күүселдери даан солданыштар чарышты калбарганы.

Республиканың улус ажил-агыйыңың көзүндө эртең чылда кол-код көргүзүлгө моон адаанда саң-түнер-биле тайылыраттынын турар:

Улетпур

Мурунда чылда турган-биле деңизге, улетпур бүдүрүлгени медеде өздүкө 6,5 хуу улгаткан. Улетпур продукцияның кол-код көзүндөрүн хай-козун бүдүрүп улетпурниң чыл планын күөстөткөн.

Улетпур бүдүрүлгениң эң чутула адырларыңың талам-биле сайгарыкта болгаш өздөк элечилиниң планының күү-сеттениги дараазында саң-түнерден көстүп турар:

Продукция сайгарының планын күөстөткөн хуу-у	1976 чылда хуу-биле	1975 чылда хуу-биле
Бүтү республикага	98	107
Электрэнергетика	—	109
Оттулар чүзү улетпур	114	110
Өндүр металлургия	103	100,4
Демир болбаарындагы	100,6	103
Ыш болгаш ишт болбаары-	—	—
рлар улетпур	100,7	102
Тудук материалдарыңа улетпур	85	102
Чийи улетпур	105	104
Аш-чөм улетпур	104	113
Подграффия	100,9	100,6

Электрэнергетика, оттулар чүзү болгаш чийи улетпур азын белки темпиги жогору турган.

Күш-ажылың бүдүрүлгениң талам-биле чыл планы күөстөткөндө болгаш мурунда чылдамын-биле деңизге, күш-ажылың бүдүрүлгөү кудулаан.

Продукцияны сайгарының улетпур бүдүрүлгениң хем-чазы өстүренини болгаш күш-ажылың бүдүрүлгөүдө талам-биле чыл планының күөстөткенини республиканың тус-түс бүдүрүлгөри база эргелелериниң талам-биле көргүзгөргө мындыг:

Продукция	Хуу-биле		1976 чылда	1975 чылда
	1976 чылда	1975 чылда		
Өндүр чыгаргыңың улетпур	90	100,6	90	90
«Тыва даг-дуг» комбинат	80	101	74	74
Наа-Хем разры	114	110	109	109
Тыва элестри четкелери	—	109	107	107
«Тыва колаль» комбинат	103	100,4	100,6	100,6
«Тудук кентер» комбинат	88	91	95	95
Ал-Довуртаның УПН-ы	81	81	82	82
Республика чыгаргыңың улетпур	104	110	108	108
Эт комбинаты	104	117	124	124
Сүт комбинаты	108	100,3	102	102
Аш-чөм улетпурду эргеле	101	105	102	102
Тараа продукттар эргеле	106	105	102	102
Устү-Елсей балык заводу	105	105	102	102
Генотрафия	100,9	100,6	101	101
Дарымылга фабрикасы	108	109	112	112
Алгы заводу	100,2	91	109	109
КБН-ниң өрөөнге-бү-дүрүлгө чир	107	106	107	107
Тудук материалдар улетпур-дун каттыжкыны	100,4	89	92	92
Россуд улетпурниң демир-бетон заводу	123	200	145	145
«Тыва колдө тудук» трест	100,9	109	103	103
Ыш ажил-агый эргелели	106	111	103	103
«Тыва септеге тудук» трестте-тудук кентерге болгаш ко-стүрүлгелериниң заводу	103	102	112	112
Удг-Хемин мий-улетпур ажил-агыйы	100,1	96	96	96
Чүрү улетпурниң эргелели	101	121	112	112
Автосептеле заводу	104	104	103	103
Технардыга стапжам	74	89	85	85
«Сельхозтехника» рес-публика каттыжкыны	100,4	103	105	105

1976 чылда улетпур продукцияның эң чутула хевирле-диз бүдүрүп үлдүргөниң ишти республика талам-биле көргүзүлгө:

Продукция	1976 чылда	1976 чылда	1975 чылда
	бүдүр-гөни	хуу-биле	
Хөмүр-лаш муң тонна	771	110	110
Электр энергиялы мч, кат/шак	164	98	98
Ыш сөөртүлгөң—муң кубометр	281	94	94
оң иштиде тудук мижж—муң кубометр	246	93	93
дизел материалдары—муң кубометр	149	90,7	90,7
Тудук чутайы—тонна	2418	126	126
Тудук туубуу—миллон көзөк	20,3	82	82
Чийи эңгээр демир-бетон кезек-тер—муң кубометр	54	119	119
Соттуу даг-дуг—муң тонна	70	108	108
Дарымылга кылгалары—муң руб.	1982	602	602
Кидиз эңгээр—муң эжеп	54	75	75
Хөм эңгээр—муң эжеп	84	99	99
Тутканы балык—тонна	238	85	85
1 бертең субпродуктары—биле балык ээт—тонна	10707	128	128
Ноббеса кылгалары—тонна	1305	90,3	90,3
Мал үтү—тонна	477	81	81
Чылаң сүт продуктулары—тонна	15263	108	108
Далды—тонна	13802	115	115
Комбинаторнар—тонна	30366	141	141
Хөм болгаш хөмүрү кылгалары—тонна	20401	104	104
Ковалтер кылгалары—тонна	905	108	108
Водка—муң дал	248	103	103
Пиво—муң дал	164	88	88
Эңгээр суксунар—муң дал	106	129	129
Дус (теме)—тонна	10414	93	93
Мебель—муң рубль	1180	120	120
Култура-амдырал барааныры—муң рубль	1689	121	121

1976 чылдың дугуруула шалаан ажыр 101 муң тонна хөмүр-лашты, 21 млн. элечилин-шак электри энергияны, 9 муң кило эжип кидистерин, 27 тонна мал үтүн, 1283 тонна чылаң сүт продукцияны, туруна тарамыздан 1368

тонна комбинорму, 85 тонна колдотер кылгаларын бүдүрүп үлдүргөн.

Барааның продукцияның бот-үнесиңе талам-биле чыл планы күөстөткөн.

9 бүдүрүлгө черлери сайгарыкта хемчазыңың талам-биле чыл планын күөстөткөн болгаш мурунда чылда турган-биле болгашы, 15 бүдүрүлгө черлери улетпур бүдүрүлгениң ишти хемчазы кудулаткан. Күш-ажылың бүдүрүлгөүдүн талам-биле планын 30 бүдүрүлгө күөстөткөн, 18-ин—1975 чылдамын-биле терини кудулаткан. Тудук туубуу болгаш чутай бүдүрүлгө, даг-дугун, чийи эңгээр демир-бетон конструкцияларын болгаш кезектерин, кидиз эңгээр-н, кивону, эңгээр суксунарларын бүдүрүп үлдүргөниң чыл планыны база күөстөткөн.

Бүдүрүлгө эртемни болгаш техникаңың тешикчил-лерин ажилчларын күрүнэ планын 34 кезектерге талам-биле джктаткан турда, оңу 27 кезектерге талам-биле кү-сеткен.

Көдээ ажил-агый

1976 чылда көдээ ажил-агыйның ишти продукциям 1975 чылдың деңизге өртөргө биле алдыга, 143,6 млн. рубль болган, ол дэргө 1975 чылдамын-биле 14,6 миллион рубль азы 15 хуу хөй бооп турар. Үшүш ажил-агыйы-ның продукциям 61 хуу, мал ажилының продукциямы — 7 хуу көвүдөн.

1976 чылдың дугурууга тускайлаан бүтү тарымга шөү 372,6 муң гектар болган. Мал чөми культураларының шөү калбарың турган, тарымга шөү 1975 чылда турган-биле 2,4 муң гектарга азы 1 хуу калбарган. Ажил-агыйларның бүтү категориялары-биле алдыга, тараа культураларының тарымга шөү 15,9 муң гектарга азы 6 хуу көвүдөн.

Республиканың ажил-агыйлары 1976 чылда 194,9 муң тонна тарамы алган, ол болза 1975 чылдамын-биле 2,4 натай хөй-дур. Мурунда чылда деңизге, тарамын плани чылдамын-биле көвүдөн 2,2 натай, совхозтарга—2,4 натай көвүдөн.

1976 чылда колхозтарга болгаш совхозтарга бүдүрүп кертөөлө 6,4 муң тонна, азы 1975 чылдамын-биле 82 хуу хөй болган. Эртен чылдымын-биле деңизге, ногаалары ишти-дөк секторунга бүдүрүп 27 хуу көвүдөн. Мал чөми культураларының ишти чылдамын-биле база көвүдөн.

Көдээ ажил-агыйның кол-код культураларының дүжүдү ажил-агыйларның бүтү категорияларынга мындыг болган:

Тараа культуралары	1975 чылда		1976 чылда	
	1975 чылда	1976 чылда	1975 чылда	1976 чылда
Тараа культуралары	3,2	8,1		
Кертөөлө	31	38		
Ногаалар	41	44		
Кукуруза	22	34		

Күрүнени тарамы планы (пландан ажыр джктала-биле каттай) 118 хуу күөстөткөн.

1977 чылда көдээ ажил-агый культураларының белки дү-жүдү алдырың хандыр тарам-биле ажилды республиканың ажил-агыйлары чоруду турар.

Колхозтар болгаш совхозтар 97,9 муң гектар аңгыте ая-дарган, 108 муң гектар чыйгы чери алдырган. Ол дэргө, эртен чылдамын-биле 2,7 муң гектар азы 3 хуу хөй-дур. Кол-хозтарның болгаш совхозтарның шөлдөрине 242,9 муң тонна органик чөмишчигилгеви сөрткөн. Органик чөмишчигилгеви чөмүлчегелер териниң планы 73 хуу күөстөткөн, 22,3 муң тонна минералдык чөмишчигилгеви төкөөл. Эртен чылдымын-биле деңизге оон 7 хуу хөй бооп турар. 1976 чылда чык докталарының күсү сугтарымга ажилың калбарган.

1977 чылдың чык тарымга чылда ажил-агый культуралары белкени турар. Ажил-агыйлар үрениге 47,8 муң тонна тарамын уруп алган. Аңгы үзе үрени армдан бол-башылар ажил чорут турар.

Көдээ ажил-агый техникаларының септелгө эртен чыл-дан аңу турар. Тракторлар септариниң планы 1977 чылдың январь 1-ге чедер 4 хуу аңгы, оң иштиде кол-хозтарда — 17 хуу ажыр күөстөткөн.

Продуктулук малды баш саны

Продукция	1976 чылда	1975 чылда
Январь 1-де — муң баш	1496	1496
1976 ч. 1977 ч.	1496	1496
1976 ч. 1977 ч.	1496	1496

1976 чылдың январь 1-де турган байлал-биле деңизге, 1977 чылдың январь 1-де бүтү чүзүң малды баш саны көвүдөн.

Ажил-агыйларның бүтү категорияларының мал ажилының продукцияны бүдүргөни дараазында санын-биле көстүп турар:

Продукция	1976 ч.	1976 ч.	1976 чылда
Эт (көк деңиз-биле)—муң тонна	48,3	19,6	107
Сүт—муң тонна	56,0	55,6	99,3
Дүк—тонна	3442	2505	103
Күш чуртгалы—млн. көзөк	21,1	18,0	85

Бантайгы түңнелдерин баугар 1975 чылдың-биле деңизге, мал ажилының продукцияны бүдүргөни 1976 чылда ээт таламын-биле 7 хуу, дүк 3 хуу көвүдөн.

Эртен чылдымын-биле деңизге, колхозтарга болгаш совхозтарга бир инектен сүт сэлдэме 3 хуу, бир хөйдон дүк шыгарыңың — 2 хуу көвүдөн.

Инектериниң продукцияның талам-биле чыл планы 10 хуу ажыр күөстөткөн, хөйдон продукцияның талам-биле —100 хуу күөстөткөн.

Ажил-агыйларның бүтү категорияларының талам-биле мал ажилының продукцияны күрүнеге сатканы:

Продукция	1976 ч.	1976 ч.	1976 чылда
Мал болгаш күш дигер дөмдө-биле — муң тонна	21,0	27,8	132
Сүт—муң тонна	24,6	24,6	100
Дүк—тонна	2854	2940	103

Мал болгаш күш сажын алдырының ишти хемчазыңың таламын-биле чыл планы 99,2 хуу, сүтү—102 болгаш дүкү—109 хуу күөстөткөн.

Күрүнеге саткан бир малды ортумак дөңиз: эртен чылдымын-биле деңизге, мийнстың бола малды —12, хөйдон болгаш өңкүрү—3, ханнарыңың—4 хуу көмөшкөн.

Бантайгы саналгандан алдыга, 1976 чылда колхозтарның ишти орузгалы 11,9 миллион рубль болган. Оңу 1975 чылдымын-биле деңизге, 2,2 миллион рубль азы 23 хуу көвүдөн. Колхозчуларга күш-ажыл төкөөкөи бедон.

Республиканың совхозтары 1976 чылды карылгалыг жоокан. Малды ажил-агыйларды продукцияны элечиле-саннигте онаштыр күш-ажыл чарыгылаан ам-лаа удаттырың, төрүр малды кызыраар чоруту, продукцияның чидерини болдурт турар.

Көдө ажил-агый хөмчазыңың күрүнөдө болгаш колхозтардан үлдүргөн ашпа-хорөгениң хемчазы 47 миллион рубль ажыр бооп, 1975 чылдымын-биле деңизге 15 хуу көвүдөн. Ирригация-мелиорация тудууга болгаш акивиртең черлери аңылаалга кирерине 38,4 миллион рубль чарыгалган, азы 1975 чылда турган-биле 8 хуу хөй болган.

1976 чылда көдө ажил-агыйга 384 тракторны, 388 түкү-автомобильдерни, 164 тараа болгаш 90 кукуруза анаар комбайнары берген. Ол ишкеш көдө ажил-агый 20 муң тонна минералдык чөмишчигилгеви, азы 1975 чылдымын-биле 3 муң тонна хөйдон алган. 1976 чылда колхозтарга болгаш совхозтарга көдө ажил-агый техникамы болгаш минералдык чөмишчигилгеви берилиң чыл планы күөстөткөн.

1977 чылдың январь 1-де байдал баугар республиканың колхозтарында болгаш совхозтарында эсталонут дөңиз-биле алдыга, 2297 трактор турган азы 1976 чылдың январь 1-де турган-биле 124 трактор хөй болган. Чыл дугурууда трактор-биле чыгарган бүтү ажилды хемчазы 1975 чылда 1813 муң гектар турган болза, 1976 чылда 1784 муң гектар болган. Бир тракторга-ла хөйдө илдер ажилды ортумак хемчазы 1975 чылда 4,9 гектар турган болза, 1976 чылда 5,5 гектар четкен.

Транспорт болгаш харылзаа

Ишти ажилгалдык автомобиль транспорту-биле чүш сөөртүрүңү чыл планы 104, пассажирлер сайгарының планы 100,7 хуу, пассажирлер джыгытарын—104 хуу күөстөткөн. Мурунда чылдымын-биле деңизге, пассажирлер джыгыт-лары автомобиль-биле 4, чийи таксомоторлар-биле—34 хуу көвүдөн. Чүш сөөртүрүңү хемчазы 15 хуу, а чүш салгалы-лазы—7 хуу көвүдөн. Автомобильдериниң курут машинары-ның ишти хемчазы мурунку чылдан кызырагач-даа болза, амыла хөй бооп турар.

Агаар транспорту-биле пассажирлер джыгытарының чыл планы 103 хуу, чүш чедирин—108 хуу күөстөткөн. 1975 чылдымын-биле деңизге, чүш сөөртүргөниң ишти хемчазы 14 хуу көвүдөн.

Харылзалың бүдүрүлгө-техника эргелели 1976 чылдың январь орталыгында талам-биле планын 100,9 хуу, харылзаа продукцияларыңың таламын-биле—100,8 хуу күөстөткөн. Эртен чылдымын-биле чүш партияң орузгалың өзүлдө 6 хуу, а харылзаа продукциялары хемчазы —4 хуу көвүдөн. Харылзаа ажилчалары күш-ажылың бүдүрүлгөүдүн талам-биле чыл планын 103 хуу күөстөткөн болгаш иш-ажылың бүдүрүлгөү 1975 чылдымын-биле деңизге, оон 3 хуу бедон.

Капитал тудук

1976 чылда күрүнени капитал салымшчыларымдан 114,2 миллион рубльниң кол-код фондустарын аңылаалга кирген, азы 1975 чылдымын-биле 44 хуу хөй болган.

Аңылаалга кирген черлер: «Тыва даг-дуг» комбинаты чылда 195 муң тонна даг-дуг армгалар ишти элчөү, 11 млн. Юманда деп ишталган, ишти аңылаалга 40 км автоторуу, 5 км чылыг четкени, Кызыл—Шатаан-Амыт аралымын 101 км радиорезелинг шугуу.

Күрүнени болгаш колхозтарның ашпа-хорөгениң күсө-ди-биле 2830 муң мийнстың бола малды, 74810 баш хөй малды нажаларын, 2700 тонна минералдык чөмишчигилгеви джыгытар сэлдэрин, 1000 тонна кирер нога-картофель шыгамыры, 6000 тонна кирер тара-үрени шыгамыры, 10900 тонна минералдык чөмишчигилгеви базааны аңылаалга киргелгөн.

Ирригация-мелиорация тудуулары улут хемчазыңың-биле боттатылганын 8-дүдүн турар. Күрүнени болгаш колхозтар-ның ашпа хорөгени-биле 1000 гектар сугаттыг болгаш кур-таткал 214 гектар чаш черлерин аңылаалга кирген. 53 муң гектар шөлдү олар-белкириңи сугаттыг болдурган.

Удус ажил-агыйыңа күрүнени капитал салымшчыны 99,3 миллион рубль бооп, 1975 чылдымын-биле деңизге, оон 4 хуу көвүдөн. Күрүнениң капитал салымшчыларының планы 84 хуу күөстөткөн.

Көзөлүк ажилчалар тудук-монтаж организаациялары чыл планын 87 хуу күөстөткөн. 1975 чылдымын-биле деңизге, кө-рөөлүг кылдыр ажилчаларың хемчазы 2 хуу көкөн.

Көзөлүк ажилчаларың планын тус-тус тудук тресттериниң күөстөткөн:

Продукция	Чыл планын	1976 чылды
«Тыва тудук» трест	84	99,6
«Тыва көдө тудук» трест	88	105
«Тыва сүт-тудук» трест	107	114
«Тыва септеге-тудук» трест	95	106

Көзөлүк ажилчалар организаациялар күш-ажылың бүдү-рүлгөүдүн талам-биле планын күөстөткөн. Тудук-монтаж ажилчаларыңа болгаш дүңдөлдө бүдүрүлгөлөрүндө ажилдал турарларын күш-ажылың бүдүрүлгөү 1975 чылдымын-биле деңизге, 2,6 хуу бедон.

Тудук-монтаж ажилчаларың херек киримда бот-үнеси планда өздүргөниңден ажыр болган.

Колхозтар аралыңың тудук организаациялары көзөлүк ажилчаларың планын 60 хуу күөстөткөн.

Капитал тудууда улут четтерте ам-даа бар: ишти респу-бликаның кол-код фондустарын аңылаалга кирериниң планы күөстөткөн. Малды бүдүрүлгө күчүлери аңылаалга кирери хандырыңыңан, Көзөлүк ажилчаларың, күш-ажыл-ды бүдүрүлгөүдүн, орузгалың болгаш тудук-монтаж ажилчаларың бот-үнеси чыгарыңың таламын-биле планы-ның ишти саныг тудук-монтаж организаациялары база кү-өстөткөн.

Чоннун материалдыг чаагай чоруунуң болгаш культурулук дөңнелиниң өзүлдөзи

Удус ажил-агыйыңың бүтү